

Shjavadi@ut.ac.ir

استادیار گروه مطالعات عالی هنر پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ایران

سخن سردبیر

در سلسله کارگاه «نظریه‌های نو» در باب مهرشناسی ایرانی مباحثی مطرح شد که ضمن آن به معرفی، بررسی و تحلیل برخی از باورهای رایج در میان اقوام مختلف ایران پرداختیم. همچنین اماکن مقدس در ارتباط با اعتقادات کهن ایرانیان مد نظر قرار گرفت و به حضور مهر در نقوش نمادین قالی و سایر هنرهای ایران و جهان اشاره شد. معرفی و مقایسه استوره مهر در ایران و ارمنستان نیز مورد توجه واقع شد که این نشست‌ها با موضوع مهرشناسی ایرانی به استخراج مقالات حاضر انجامید. هریک از پژوهشگران و اساتید تداوم باورهای کهن مربوط به آیین مهر را که تاکنون بر جای مانده مورد کنکاش قرار دادند و در پایان هر جلسه میزگردی با حضور اساتید و علاقه‌مندان برگزار شد که در نتیجه‌گیری موفق به راه‌یافت‌هایی نو در این زمینه شدیم. پژوهشگران از دیدگاه‌های انسان‌شناسی، تاریخ و باستان‌شناسی، معماری، رسوم و فولکلور و نماد و نشانه‌های تزیینی در آثار هنری به موضوع مهر پرداخته و چگونگی ماندگاری این باور و آیین را تاکنون مورد بحث و بررسی قرار دادند. مقالات این ویژه‌نامه آغازی است در جهت یافتن ریشه‌های دینی و شناخت بیشتر رسوم و باورهای کنونی که این مهم با تکیه بر رشته‌ها و علوم مختلفی چون تاریخ و باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی، فرهنگ فولکلور، ادبیات و شعر، معماری، زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی در نقوش تزیینی و هنرهای مختلف میسر می‌شود. از گذشته تاکنون مقالات و پژوهش‌هایی در این زمینه‌ها انجام شده که ضمن بررسی‌های جدید آنها مد نظر قرار گرفته. اما در فرصت حاضر با نگاهی نو به ارزیابی تداوم و باورهای کهن و اختصاصاً آیین مهر در ایران پرداخته‌ایم که به این شکل و با این مبانی نظری تاکنون پژوهشی انجام نشده است. باشد که پژوهش‌های آتی در تکمیل و تدقیق در این امر مهم صورت پذیرد. در زمینه ادیان کنونی که ریشه در باورهای کهن ایرانیان دارند، مقاله صائبین با مندائیان ارایه شد که «مهرداد عربستانی» از دیدگاه انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی به تبیین مواضع قوم مندائی پرداخت و جایگاه ایشان را در جامعه ایران امروزی تحلیل و بررسی نمود همچنین در معرفی و بررسی سازه‌های آیینی این قوم نکات ارزشمندی را ذکر کرد. در میزگرد پایانی این نشست نظراتی توسط «شهره جوادی» و «فریدون آوزرمانی» ارایه شد مبنی بر شباهت‌های بسیاری که بین رسوم مهری و آیین‌های مندائیان وجود دارد که نشان می‌دهد عقاید این قوم گونه دگردیسی‌یافته مهردینان کهن و در تداوم همان باورها و رسوم است.

«فریدون آوزرمانی»، پژوهشگر تاریخ و باستان‌شناسی، پژوهشی در باب قوم یزیدی یا ایزدی ارایه کرد که ایشان را از اعقاب مهرپرستان قدیم دانسته و شواهد و نشانه‌هایی بارز از ایشان معرفی و به تحلیل و بررسی نمادها و نشانه‌های مهری پرداخت که تاکنون در دین این قوم باقی مانده است. از جمله رازداری و سرنگ داشتن و نیایش‌های پنهانی در جمع یاران و غسل و تطهیر پیش از ورود به معبد برای آمادگی نیایش، قربانی گاو که از آیین گاوکشی مقدس مهری الهام‌یافته و مراتب هفتگانه معنوی همراه با تعلیمات دشوار. «نازیلا دریائی»، پژوهشگر هنر با اشاره به لزوم بازنگری در تاریخ هنر جهت یافتن هویت، به ذکر این مهم پرداخته که نقش زبان هنری و تزیینی مکتوبی است که الفبای آن نانوخته و در قالب نشانه‌ها و نقوش نمادین در قالی ایران جلوه‌گر شده است. ایشان بدین ترتیب جلوه‌های مختلف حضور تاریخی میترا یا مهر را بر پهنه‌ای از فرش ایران افشا می‌کند.

«شهره جوادی»، پژوهشگر هنر و آیین‌های باستان با توجه به پیشینه مهرشناسی در ایران، اماکن مقدس کنونی را به جهت معماری و آیین‌ها و رسوم رایج میان مردم در تداوم نیایشگاه‌های مهری محسوب نمود و شباهت‌های بسیاری را در ارتباط با نیایش‌ها و رسوم کهن ایران برشمرد. در واقع دگردیسی یک باور و آیین در دین جدید و تداوم آن از گذشته تاکنون را مورد موشکافی و تحلیل قرار داد. در این راستا نمونه‌های موردی از امامزاده‌ها، مقابر پیران و بزرگان و بعضاً مساجد که پیش‌تر معبد مهر یا آن‌هاست بوده و در گذر زمان به آتشکده و اماکن اسلامی تبدیل شده‌اند را ارایه کرد.

«علی نیکویی»، پژوهشگر تاریخ با اشاره به اسطوره‌های مشترک مهری در ایران و ارمنستان همبستگی دیرینه بین این دو قوم ایرانی آریایی را نشان می‌دهد. نتایج حاصله از این جستجو حضور ایزدمهر را در میان ایرانیان نشان می‌دهد به گونه‌ای که در دوران مسیحی و اسلامی نیز این خدای آریایی همواره نقش مؤثر و سازنده در جامعه آریائیان ایرانی و ارمنی داشته است. همچنین به نقل از شاهنامه فردوسی و با استناد به آراء فلاسفه و عرفای مسلمان به ردپای مهر که آشکارا در تمام شئون حیات ایرانیان دیده می‌شود اشاره کرده است.

«مینا جلالیان»، پژوهشگر ادبیات و هنر به حضور نمادهای باستانی ایران (نمادهای مهری-میتراپی) در فرهنگ و هنر غرب و تداوم پایداری آن در قالب نقوش تزیینی دوران اسلامی و مسیحی اشاره کرد و این نشانه‌ها را در شاخه‌های مختلف هنری مورد بررسی قرار داد.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to the journal of art & civilization of the orient. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).



نحوه ارجاع به این مقاله

سخن سردبیر، مجله هنر و تمدن شرق، ۶ (۱۹): ۵

DOI: 10.22034/JACO.2018.63575

URL: http://www.jaco-sj.com/article_63575.html